

6. Kramer Ch. Perceptions of female and male speech / Ch. Kramer // Language and Speech. – 1977. – Vol. 20. – Pt. 2. – P. 151- 61.
7. Lakoff R. Language and women's Place / Robin Lakoff // Language in Society. - 1973. - N 2. - P. 45-79.

Доля И. Влияние гендерного фактора на интонационную вариативность положительных и отрицательных оценочных высказываний в англоязычном социально-информативном радиодискурсе.

В статье поданы результаты акустического анализа интонационной организации позитивных и негативных оценочных высказываний на материале англоязычного дискурса. В диаграммах наглядно представлена и доказана зависимость интонационной организации оценочных высказываний от гендерного фактора. Статистические данные указывают на достоверность полученных показателей.

Ключевые слова: оценочные высказывания, интонационная вариативность, половой признак, тональные, динамические, ритмические показатели, акустический анализ.

Dolya I. Influence of Gender Factor on Intonation Variation of Positive and Negative Evaluative Statements in the English Social-Informative Radio Discourse.

The paper presents the results of an acoustic analysis of intonation of positive and negative evaluative statements in the English radio discourse. Diagrams exemplify a proven dependence of intonation of evaluative statements on gender factor. Statistical data indicate the reliability of the indicators.

Key words: evaluative statements, intonation variation, gender, pitch, dynamic, rhythm, acoustic analysis.

Олена Дудар
(Тернопіль)

УДК 811.11-112

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СТИЛІСТИЧНОГО ЗАСОБУ «ВНУТРІШНЄ МОВЛЕННЯ» В ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРЧОСТІ Т. ДРАЙЗЕРА)

Стаття присвячена дослідженню внутрішнього мовлення у художньому прозовому дискурсі. Проаналізовано репрезентацію та функції форм мовленнєво-розумової діяльності персонажа в романі Т. Драйзера «Оплот».

Ключові слова: художній прозовий дискурс, внутрішнє мовлення, внутрішній монолог, внутрішній діалог, внутрішньомовленнєві вкраплення.

Сучасні лінгвістичні дослідження спрямовані на вивчення комунікативної та прагматичної діяльності людини, що пов'язано з розвитком когнітивного напрямку в мовознавстві. Пізнання людиною навколишньої дійсності співвідноситься з породженням й сприйняттям комунікативних актів, зокрема художніх текстів. В основі наукових розробок цієї проблеми лежать ідеї О.О. Потебні, Ф. де Соссюра, М.М. Бахтіна, Н. Хомського, О.О. Леонтьєва, Л.В. Щерби, І.Р. Гальперіна, О.М. Шахнаровича, О.М. Соколова, В.П. Беляніна, Р.О. Якобсона, В.І. Голод та інших дослідників тексту як одиниці комунікації. Наукового осмислення з позицій лінгвістики потребує внутрішнє мовлення (ВМ) як спосіб екстеріоризації внутрішнього, закритого світу людини. Будучи вербалізованим інтелектуальним явищем та формою комунікативної дії, ВМ є об'єктом чисельних наукових досліджень. Із власне лінгвістичного погляду над проблемою ВМ працювало широке коло дослідників: Т.В. Ахутіна, Т.В. Базжина, О.С. Нікітіна, Л.І. Подольський, М.А. Собуцький, О.А. Стишов, Т.Ю. Гамер'ян, Л.І. Шевченко (ВМ розглядається у психолінгвістичному аспекті породження мовленнєвого висловлювання, а також у співвідношенні з мисленням); А.А. Андрієвська, І.В. Артюшков, К.С. Буркут, О.М. Гончарова, А.В. Данькова,

І.Т. Дарканбаєва, С.Ю. Завадовська, В.А. Зименкова, О.А. Іванчикова, О.Я. Кусько, Н.І. Сакварелідзе, Л.А. Соколова, М.М. Федорчук (в основному проводиться семантико-синтаксичний аналіз ВМ й форм його репрезентації в художньому тексті); Ф.С. Бацевич, М.Т. Гаїбова, Е.В. Зуєва, А.К. Мойсієнко, Л.Г. Попова, І.Т. Попова-Велева (досліджується продукування ВМ у семантичному та прагматичному аспектах); В.М. Байков, М.П. Брандес, В.В. Виноградов, А.Т. Гулак, К.І. Дієва, В.П. Дроздовський, С.Я. Єрмоленко, А.І. Єфимов, К. Кожевникова, Л.І. Мацько, Н.М. Сологуб (аналізуються стилістичні функції ВМ й моделі його репрезентації в художньому тексті); Р.О. Будагов, Р.Р. Гельгардт, П.С. Дудик, Н.О. Кожевникова, Н.М. Кондратенко, В.А. Рінберг (наголошують на діалогічності ВМ й розглядають внутрішній діалог у структурі художнього образу).

Незважаючи на широкий спектр досліджень ВМ в різних аспектах, важливим видається підхід із погляду його репрезентації в літературному художньому творі. *Метою* статті є аналіз структурно-семантичних типів екстеріоризації ВМ та специфіки їх функціонування в художньому тексті на матеріалі творчості американського письменника Теодора Драйзера.

На думку дослідників, внутрішнє мовлення – процес та продукт мовленнєво-розумової діяльності суб'єкта свідомості, відтворені засобами художньої мови в тексті [2, с. 51]. Репрезентація ВМ у текстах художньої літератури є складним і специфічним явищем і вимагає відтворення всіх рис, властивих його психологічному відповіднику (спонтанність, імпліцитність, згорнутість, обірваність, надмірна емоційність, суб'єктивність), за допомогою різноманітних лексико-семантичних і синтаксичних засобів (аглютинація, абсолютна предикативність, нагромадження речень за допомогою сполучників, обірвані речення, лексико-семантичні повтори, еліпси, питальні, окличні речення та ін.), з метою вербалізації внутрішніх думок персонажа, показу власне зародження і протікання мислення. Водночас, відображення внутрішньої напруженості й динаміки думки, зображення складного прихованого процесу, що відбувається у свідомості мовця, засобами мови для адекватності сприйняття адресатом-читачем твориться для кращого розуміння внутрішнього світу персонажів [6, с. 7].

Розглядаючи комунікативні складові ВМ, Ю.М. Сергєєва констатує, що «інтраперсональне спілкування проявляється в трьох основних формах: внутрішній монолог, внутрішній діалог та просте внутрішнє реплікування. Внутрішній монолог є формою однонаправленої мовної дії індивіда на самого себе. Внутрішній діалог – послідовність зустрічних, діалогічно взаємозв'язаних висловлювань, що породжуються мовцем і сприймаються ним у процесі інтраперсонального спілкування. Просте внутрішнє реплікування (внутрішні рефлексії) – не взаємозв'язані, відносно короткі висловлювання, які виникають зазвичай у немовних ситуаціях чи являють собою внутрішні коментарі щодо сприйнятої зовнішньої мови [7, с. 6]. При цьому у художньому творі ВМ може передаватись різними способами: у формі прямої мови героїв, непрямой мови, невласне-прямой та у формі авторського повісткування.

Дослідження, проведене на *матеріалі* тексту американської художньої прози – соціально-психологічного роману Теодора Драйзера «Оплот» («The Bulwark»), дозволило простежити функціонування семантико-стилістичних різновидів ВМ, а також проаналізувати індивідуальний авторський стиль письменника.

У центрі роману Т. Драйзера «Оплот» історія занепаду колись славної своїми традиціями патріархальної священицької родини Барнсів, представники якої під впливом нових суспільних обставин та внутрішніх причин змушені боротись за своє існування. Поведінка і вчинки героїв зумовлені сприйняттям дійсності. Матеріалом дослідження є людина, котра пройшла шлях самопізнання та самоспостереження. Автор підкреслює руйнівну силу антигуманних обставин, що позначається на становленні характеру та внутрішньому світі людини. Через художньо-психологічне осмислення типових представників суспільства розкривається ідейно-духовне кредо, загальна концепція твору.

Теодор Драйзер переконував, що на поведiнку i вчинки особи впливає суспiльство, тi його засади, якi є характерними для визначеного перiоду суспiльного розвитку. На початку ХХ ст. таким фактором у розвитку суспiльної свiдомостi США стала «американська мрiя», яка означила появу великої кiлькостi людей iз жадобою до успiху. «Драйзер увiв в американську лiтературу гуманiстичну концепцiю людської особистостi в тiсному зв'язку з життям суспiльства, зi соцiальною сферою» [3, 302]. Письменник поставив своїх героiв у незвичнi, стресовi ситуацiї, що, звичайно, збуджують психiчну дiяльнiсть людини, потребують швидкого аналізу та прийняття рiшення. Цi обставини зумовлюють широке використання засобiв внутрiшнього мовлення.

Рiзновидом розгорнутого ВМ є внутрiшнiй монолог – наративна форма, що безпосередньо репрезентує внутрiшнє мовлення персонажа, формально (риторично) адресоване самому персонажеви-мовцевi чи iншим персонажам, предметам, явищам тощо, а також читачевi; однак фактичним реципiєнтом i адресатом цього мовлення в тексті є сам персонаж-мовець. Головними диференцiйними критерiями внутрiшнього монологу в лiтературному тексті й надалi залишаються аналіз мовленнєвої ситуацiї, в якiй відбувається мовлення, i вказiвки наратора [4, с. 4]. До розлогих внутрiшнiх монологiв звертається Теодор Драйзер для зображення переживань героiв у моменти емоцiйних потрясiнь, душевних катаклiзмiв. Розповiдач «перемикає увагу читача» з того, що відбувається зовнi, у внутрiшнiй свiт героiв, акцентуючи її на перспективi образу персонажа. Внутрiшнi монологи «манiпулюють» розповiдною точкою зору вiд третьої особи, зсуваючи у всiь аукторiальної нарацiї. Йдеться про «гетеродiєгетичний епiзод вiд першої особи», коли герой переймає функцiю наратора, фiксує власнi зоровi i чуттєвi спостереження, настрої, переживання. Структура внутрiшнього монологу залежить вiд конкретної ситуацiї. Для цього лiнгвостилiстичного прийому характерними є експресивнiсть, спрощення синтаксису, обривистiсть фраз, висловлення думки у скороченiй формi, менша кiлькiсть слiв у порiвняннi зi зовнiшнiм мовленням.

Показовим є асоцiативний внутрiшнiй монолог (у станi потрясiння), що згодом переходить у голосне слово: розпач Солона Барнса над тiлом сина: «*What a boy he had been – once so vigorous and gay and spirited, and now see – all his strength gone, his beauty marred. Was it not dreadful, torturing, beyond even his power to endure! ... What if, in so urgently seeking to sway him toward the right, he had, after all, failed to do all that he might have done – his full duty by him! Or perhaps (the thought was tormenting to him in this hour) might he not have been more gentle, loving, persuading, as the Book of Discipline of his faith so earnestly cautioned parents to be? Had it not been his bounden duty to exhaust the last measure of tenderness and liberality in seeking to save him, rather than to drive him, spy on him, irritate him ... why had he failed?*» [8, с. 298]. Фрагмент аналізованого художнього дискурсу є розлогим, змальовує внутрiшнiй стан героя – сильний бiль люблячого батька та глибоко вiруючого чоловіка пiсля смертi сина Стюарта. Характерними є нерiвномiрний розподiл довжини речень (з одного боку, скорочення у зв'язку зi ситуативнiстю, з iншого – їх зростання, що демонструє неперервну течiю думки та накопичення асоцiацiй), використання умовних i питальних речень, на синтаксичному рiвнi – перевага складних речень, на лексичному – повтори та емоцiйно-експресивнi одиницi, вiдсутнiсть особового займенника Я.

Частими є у тексті внутрiшнi монологи: «*Her mind was awirl: with thoughts of her father and his religious convictions; her mother, who loved all of her children with such unchanging love; Orville, with his rigidly conventional views; and Dorothea, facing such a scandal so soon after marriage!... She even went so far in her tortured imaginings as to blame herself – at least her actions may have contributed to bringing this about – for was it not she who had first rebelled against her parents, setting an example for her young brother* » [8, с. 310]. Саме тут розкривається моральний, духовний, iдейний образ героїні Етти Барнс: наодинцi зi собою вона аналізує, роздумує, вiдчуває провину та вiдповiдальнiсть перед родиною. Типовими для

таких структур у Драйзера є зростання довжини речень. Аналітична домінанта фрагменту отримує кілька обґрунтувань, що також впливає на синтаксичні особливості.

До засобів передачі внутрішнього монологу відносимо присутні у романі «Оплот» Драйзера – листування Беніші Уоллін та Солона Барнса, листи Етти. Вдаючись до таких структур, автор досягає стилістичного ефекту: «*Benecia Darling: As much as I love and desire to see thee, I fear it might only harm both of us if thee should speak just now to either thy mother or father, or in fact, show me any particular attention. I shall be much the worse off for that, of course, for now that thee has admitted thy love for me I pass my days dreaming of thee*» [8, с. 79–80]. «Щоденник – нотатки певного автора про події з життя, що викликали в нього сильне враження, спонукали до їх фіксації, переважно датовані, викладені від першої особи у хронологічній послідовності... Щоденник пишеться для себе і не завжди розрахований на публічне сприймання. У ньому нотуються переважно події особистого життя, здебільшого у монологічній формі, хоча вона може бути й внутрішньо діалогічною (полеміка із собою, з уявним опонентом тощо)» [5, с. 92–93]. Процес психологізації, бажання зобразити людину в соціальній інтегрованості та тонкощі психологічного життя привели Т. Драйзера до використання нових нарративних стратегій.

Аналізуючи стилістичні структури, наголосимо на особливій релігійній тематиці «Оплоту», адже розповідь ведеться про родину квакерів. Тому спостерігаємо часті внутрішні діалоги-роздуми та діалоги-звертання до Внутрішнього Світла: «*Had he not done all in his power to obviate any such deadly consequence in connection with his family? ... He brooded, prayed, cried, even ... And again and again, he returned to the Inner Light, with prayer for aid and faith that was all but shaken to its roots... If only he could save his children! It seems almost beyond human power to do, but God could do it*» [8, с. 292].

Внутрішній діалог відображає унікальну здатність людської свідомості не лише сприймати чуже мовлення, а й самому його відтворювати та адекватно реагувати. Як результат народжується інша змістова позиція, свідомість діалогізується та постає перед читачем у формі внутрішнього діалогу. Внутрішні протиріччя чітко відображаються в синтаксичній організації: зазвичай він починається зі загального, спеціального чи риторичного питання, яке стає темою подальших роздумів. Досить часто питання містить у собі відповідь, з якою розум не може погодитись: «*On the other hand, did he not do good with it? Was he not one of the committee, as well as an alumnus, of Oakwold Boarding Academy? And had he not often contributed liberally to its support, as well as to any of its additional objectives as they arose? Distinctly he had. And had he not helped, with money of course, to build the Dukla meetinghouse for worship and the Friends' school as well? He had.*

So Walling ... had finally hit upon the – to him – logically acceptable truth that business or trade was a creation of the Lord and intended by Him for the maintenance, education, general welfare... » [8, с. 39–40]. Структура внутрішнього діалогу подекуди представляє собою чергування питань та відповідей. Часто відповіді породжують нові питання. Таким чином у свідомості конструється послідовний зв'язний діалог.

Аналіз функціонування внутрішнього діалогу у художньому дискурсі соціально-психологічного роману показав, що структура презентує картину внутрішнього світу героя, допомагає зрозуміти механізми зовнішніх дій, поглиблює психологічний портрет художнього образу.

Наступна форма екстеріоризації ВМ – внутрішньомовленнєві репліки чи вкраплення – часто є миттєвою реакцією героя на події, що відбуваються в художньому просторі та в його власному внутрішньому світі. Рефлексії відображають суб'єктивну реакцію персонажа на дії, предмети, слова та поведінку інших персонажів. Такі структури вводяться автором у формі невластиво-прямої мови та відзначаються різною тривалістю перемишування з авторською оповіддю. Т. Драйзер відтворює внутрішній світ героїв використовуючи у тексті лексичні одиниці, оцінки, стилістичні особливості, які характерні не для наратора, а для персонажа (чи для його соціального середовища): «*Hence he was truly*

moved to take his father's advice and learn as many practical things as he could. For his beloved mother must be taken care of, whatever befell his father» [8, с. 28]. «*There were moments when he could never clearly rid himself of thoughts of Benecia. She was so modest and retiring and at the same time so beautiful»* [8, с. 32], на об'єктивне вiдтворення подiй накладається вiдбиток емоцiйного стану героiв, що створює враження повного входження повiстування в сферу персонажа.

В аналізованому тексті зустрічаються внутрішньомовленнєві вкраплення, які пунктуаційно оформлені лапками. Пряма номінація вiдображає мовний образ героiв та пiдсилює вiдчуття входження у їхню свiдомiсть: «*Dorothea alone, because of her superficial viewpoint, felt that her father was fairly companionable and a «dear» because she could usually get around him»* [8, с. 168]. «*When it was over, promptly at five minutes to five, he would begin «riding up his desk», as he called it»* [8, с. 172]. В одному висловлюванні присутній цитуючий i цитований текст. На двоакцентності чи двоголосості (зiткнення чи наявності рiзних оцiнних позицiй) прямої номінації наголошували М. Бахтiн, В. Волошинов, В. Шмiд.

Отже, аналіз текстового матерiалу дозволяє зробити висновок про те, що текст виявляє варіативність структур ВМ. Численні та рiзноманiтні функції художнього твору можна об'єднати у три групи: сюжетно-композиційні функції, психологічна та мовна характеристика персонажа. Використання рiзних видiв ВМ у соціально-психологічному романі «Оплот» Т. Драйзера сприяє розкриттю емоційно-психологічного стану персонажа, проникненню у внутрішній свiт, конкретизує художній образ, мотивує дiї та вчинки. ВМ, зокрема, у формі невластиво-прямої мови, є характерним явищем сучасної художньої лiтератури, самостійним способом передачі думки та мовлення, який поєднує перспективи автора та персонажа. Подальші дослідження стилістичних структур видаються **перспективними** щодо особливостей iндивідуального авторського стилю письменника та лiнгвостилістичного аспекту iнтерпретації американської художньої прози ХХ ст.

ЛІТЕРАТУРА

1. Блох М.Я., Сергеева Ю.М. Внутренняя речь в структуре художественного текста : [монография] / М.Я. Блох, Ю.М. Сергеева. – М.: Прометей (МГПУ), 2011. – 180 с.
2. Буцикіна Н.Є. Лiнгвокогнітивний та комунікативний аспекти внутрішнього мовлення персонажiв (на матерiалі художньої прози Ф. Моріака): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. фiлол. наук.: спец. 10.02.05 «Романські мови» / Н.Є. Буцикіна. – К.: КНЛУ, 2004. – 20 с.
3. Засурский Я. Теодор Драйзер. Жизнь и творчество / Я. Засурский. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1977. – 320 с.
4. Лецишин З. І. Внутрішній монолог як форма лiтературного викладу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. фiлол. наук : спец. 10.01.06 «Теорія лiтератури» / Зоряна Ігорівна Лецишин. – Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Л., 2009. – 20 с.
5. Михеев М. Ю. Дневник как эго-текст (Россия, XIX – XX ст.) / М. Ю. Михеев. – М.: Водолей, 2007. – 262 с.
6. Семенюк В.Я. Внутрішнє мовлення: лiнгвостилістичні аспекти iнтерпретації української художньої прози ХХ століття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. фiлол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Вікторія Ярославівна Семенюк. – К.: КНУ, 2006. – 20 с.
7. Сергеева Ю.М. Внутренняя речь как особая форма языкового общения (на материале англоязычной художественной литературы) : автореф. дис. ...доктора филол. наук : 10.02.04 «Германські мови» / Юлия Михайловна Сергеева. – М., 2009. – 24 с.
8. Dreiser Theodore. The Bulwark / Theodore Dreiser. – N. Y. : Doubleday & Company, 1946. – 337 p.

Дудар Е. Особенности функционирования стилистического средства «Внутренняя речь» в художественном тексте (на материале творчества Т. Драйзера).

Стаття посвячена дослідженню внутрішньої мови в художественному прозаїчному дискурсі. Проаналізовано репрезентацію і функції форм речемислительної діяльності персонажа в романі Т. Драйзера «Оплот».

Ключевые слова: художественный прозаический дискурс, внутренняя речь, внутренний монолог, внутренний диалог, внутреннее реплицирование.

Dudar O. Functional Peculiarities of the Stylistic Device “Inner Speech” in a Literary Text (Analysing T. Dreiser’s Works).

The article deals with the investigation of the inner speech in the fictional prosaic discourse. The manners of representation and functions of different forms of mental speech activity in T. Dreiser’s novel “The Bulwark” are analyzed.

Key words: *fictional prosaic discourse, inner speech, inner monologue, inner dialogue, inner interspersing.*

Олена Змієвська
(Вінниця)

УДК 811

СЕМАНТИКО-КОГНІТИВНА ПРИРОДА АВТОРСЬКОЇ СЕНСОРИКИ В ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

У статті з’ясовано аналіз поняття ментального простору сенсорики як моделі виявів авторської сенсорики у семантиці художнього тексту. Запропонована авторська типологія властивостей ментальних просторів сенсорики.

Ключові слова: *авторська сенсорика, ментальні простори сенсорики, семантика художнього тексту.*

Проблемні питання когнітивних досліджень текстової семантики, тобто текстового світу, крізь призму авторської сенсорики частково розглядалися в працях учених, які займалися дослідженням тексту. У ракурсі загальної проблематики поки що залишається низка питань, які потребують свого подальшого вивчення. Одним із таких питань є процес об’єктивзації в художньому тексті ментальних процесів сприйняття світу через сенсорні модуси, а також як і за допомогою яких структур вербалізуються перцептивні знання автора. Однією з таких структура виступає ментальний простір сенсорики (МПС) як когнітивна одиниця зберігання та відтворення сенсорної інформації, отже, і перцептивних знань автора, у тексті. У цьому ми вбачаємо **актуальність** нашого дослідження.

Предметом дослідження у статті виступає ментальний простір як текстуально актуалізована когнітивна конструкція зберігання та відтворення перцептивних знань автора у формі сенсорної інформації, яка вербально не репрезентована у тексті та сприймається й інтерпретується читачем на основі його/її перцептивних знань про світ та наявних у тексті сенсорно значущих показників.

Отже, можна говорити про **семантико-когнітивну природу** ментальних просторів сенсорики, оскільки вони вибудовуються у мисленнєвій діяльності автора, набувають означення у семантиці художнього тексту та можуть бути реконструйовані шляхом побудови відповідних когнітивних моделей. Ця теза є **робочою гіпотезою** нашого дослідження. Виходячи із гіпотези дослідження ми поставили такі завдання: виявити найбільш значущих властивостей ментальних просторів сенсорики як проявів перцептуальних знань автора у тексті та запропонувати їхню типологію.

Матеріалом для теоретичних узагальнень та ілюстрації відповідних положень, висвітлених у статті, слугували фрагменти текстів англомовних авторів Дж. К. Оутс, Б.Гленвілла та Дж. Долана (усього 50 зразків) із проаналізованого суцільного текстового матеріалу 1200 сторінок.

Властивості ментальних просторів сенсорики охоплюють суть, квінтесенцію того, як сенсорика “вплітається” автором у світ художнього тексту через актуалізацію концептуальних складових сенсорики. По-друге, вони складають параметри, за якими сенсорика «існує» в багатоаспектному вимірі семантики тексту як однієї з його іманентних властивостей.